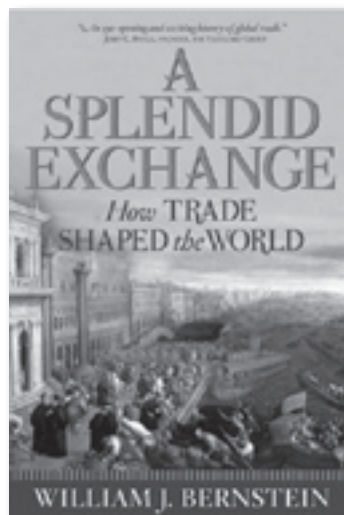

De redactie nodigt lezers uit boeken te recenseren voor deze rubriek

Wie over betere wapens en werktuigen of mooiere sieraden beschikt, dreigt zijn burens te overtroeven. Het is dan ook begrijpelijk dat die burens die spullen dan ook zo snel mogelijk willen bezitten, goedschiks dan wel kwaadschiks. Handel is de goedschikse variant en al snel ging die over honderden kilometers. Zo ontstond ongeveer vijftigduizend jaar geleden de langeafstandshandel. Handel drijven, aldus William Bernstein, is onderdeel van onze menselijke natuur. De ongelijke verspreiding over onze aardbol van bijzondere grondstoffen en gewassen met daarmee verbonden specialisaties, legde daartoe de grondslag.

In zijn boek reconstrueert Bernstein de geschiedenis van de internationale handel vanaf het prille begin. Het is fascinerend te zien hoe op basis van archeologische vondsten van voorwerpen die op geheel andere plaatsen geproduceerd werden, oude handelsroutes gereconstrueerd kunnen worden. Rond het jaar nul kochten rijke Romeinen via tussenhandelaren bijvoorbeeld Chinese zijde zonder dat ze precies wisten waar die vandaan kwam. De vroege handelaren waren echte avonturiers en je vraagt je af waarom ze zo veel risico's namen. Voortdurend werden ze belaagd en zonder introductie- en beschermingsbrieven van lokale heersers en zakelijke contacten waren ze helemaal vogelvrij. De potentiële winst voor een geslaagde reis was evenwel groot. Voor deze ondernemende mensen was in vergelijking daarmee het arme overlevingsbestaan in de lokale landbouw daarom wellicht geen optie. Sowieso werden slechts weinig mensen oud. Je kon dus op twee manieren snel dood gaan: avontuurlijk en misschien rijk, of zonder perspectief en zeker arm. In zijn reconstructie van de internationale handel is Bernstein tot ongeveer 1750 vrij volledig: de vroege Oudheid van Mesopotamië en Egypte, de tijd van de Grieken en Romeinen, de tijd van de Arabieren en de Italianen, dan de snelle opeenvolging van Portugezen, Spanjaarden, Nederlanders en Engelsen. Je leest over het strategische belang van het eiland Socotra voor de Golf van Aden dat gedurende lange tijd de belangrijkste zeevaartroute beheerste en over de mysterieuze rijke specerijeilanden, de Molukken, waarvan het bezit de inzet werd van menig koloniaal gevecht. Velen beseffen de impact niet van al deze activiteiten op eenieders dagelijks leven. Tot vijfhonderd jaar geleden kenden onze contreien geen aardappelen, maïs, koffie of thee. Maar toen die producten eenmaal populair werden, zorgden de handelaren er snel voor dat die op de daartoe meest geschikte plekken op de wereldbol massaal verbouwd werden. Hele volksstammen verhuisden

Bernstein, W. (2008)
A splendid exchange. How trade shaped the world.
Londen: Atlantic Books.

om die reden, vrijwillig dan wel als slaaf. Handel bleef dus geen pure handel, maar leidde vanaf de zestiende eeuw al tot internationale productie en, daarmee verbonden, tot de opkomst van grote ondernemingen zoals de VOC en de East India Company. Vanaf 1750 kan Bernsteins verhaal geen volledigheid meer claimen, maar de belangrijkste ontwikkelingen worden nog wel besproken. Vergeet vooral niet door te lezen tot de laatste twee, meer beschouwende en theoretische, hoofdstukken. Waar je het hele boek lang onder de indruk raakt van al die handelsstromen die de eetgewoonten en levenswijzen van talloze volkeren ingrijpend veranderden, relateert Bernstein in deze laatste hoofdstukken opvallend het

belang van de afstandshandel. Tot de negentiende eeuw was het vrijmaken van binnenlandse markten vele malen belangrijker dan de internationale handel. De meeste economische groei had dus een binnenlandse oorzaak. In tegenstelling tot wat men bijna dagelijks in de krant leest, stelt Bernstein dat zelfs in de jaren dertig het opkomend protectionisme maar in beperkte mate verantwoordelijk was voor de toename van de ernst van de crisis. Afhankelijk van de berekeningswijze daalde de wereldhandel toen van negen naar vijf à zes procent van het wereld-bbp, terwijl de totale daling van dat wereld-bbp zeventien procent bedroeg. In Nederland, waar de buitenlandse handel zeventien procent van het bbp vertegenwoordigde, kromp de economie slechts acht procent tussen 1930 en 1933; in de Verenigde Staten, waar die handel slechts vier procent van het bbp uitmaakte, was de neergang niet minder dan 26 procent. Het grootste effect kwam dus van de depressie zelf, niet van het protectionisme.

Meer dan de meeste economen erkent Bernstein in zijn laatste hoofdstuk dat de internationalisering van de economie, naast handel ook verplaatsing van productie, niet zomaar voor iedereen een winnituatie is. Met name voor veel lagergeschoolden in ontwikkelde landen leidt internationalisering tot verlies van baan of inkomen. Als door de internationale concurrentie bedrijven of sectoren ten onder gaan, moet de overheid dat niet proberen te verhinderen. Wel vindt hij dat ze moet proberen de slachtoffers van dit proces zo veel als mogelijk is te compenseren, zoals we dat in Europa gewend zijn. De voorwaarde is dan wel dat men voldoende nieuwe activiteiten ontwikkelt waarmee men dat kan betalen.

DANY JACOBS

Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam